

SÖDRA VEDBO

LITTERATUR

Några fakta kring dräkter från Södra Vedbo

Den 5 september 1930 infördes i Smålands-tidningen ett upprop från Mariannelund-Hässelby hembygdsförening. Föreningen ville företaga en undersökning av gamla allmogedräkter inom Södra Vedbo härad, i akt och mening att kunna rekonstruera härads- eller möjligen sockendräkter inom området. De bad om kontakt med personer som kunde berätta om dräktskicket och/eller hade dräktplagg kvar att visa upp. De hade också kontakt med Jönköpings läns hembygdsförbund.

Resultatet blev väl inte vad de hade väntat sig. Fru Julia Fredricsson, rektorska och vävlärlarinna vid Värnamo folkhögskola, hade, enligt uppgift av framlidne folkskollärare Fred Svalander, på 1920-talet gjort en del undersökningar om dräktskicket kring Eksjö. Hon kunde emellertid ej konstruera någon dräkt utan stannade för, att den dräkt som användes i Norra Vedbo också kunde användas i Södra Vedbo.

Vävlärlarinnan vid Mariannelunds praktiska skola, fröken Linnea Johansson, hade i slutet av 1920-talet cyklat omkring i häradet för att samla in material till en hemslöjdsutställning i Jönköping 1929. Hon fann då att bl a Bellö fornminnesgård ägde många textila föremål. Så småningom gjorde man i Mariannelund-Hässelby hembygdsförening upp ett förslag till häradsdräkt. Skisser gjordes av konstnären Ragnar Lindahl i Mariannelund och tillsammans med beskrivning sändes detta till Nordiska museet för utlåtande. Obs, då som nu vägrar museet att *godkänna* dräkter. De lämnar endast omdöme och råd om ett förslag till dräkt. Svar kom från Nordiska museet i februari 1934. Så småningom kom några dräkter till, men världskriget 1939-45 var ju ingen tid för hembygdsdräkter med åtstramningar och ranoneringar av alla slag. Det verkar som om denna dräkt mer eller mindre faller i glömska.

En utställning i Mariannelund 1954 ger emellertid nya impulser till återupplivande av hembygdsdräkter. Nu tillsätts en kommitté med bl a fru Gunvor Lindström, föreståndarinna för Hemslöjden i Jönköping, fröken Hedvig Ericsson på Bjersby, och fru Helga Sjöstrand. De presenterade i mitten på 1950-talet den nu kända Södra Vedbo dräkten med grönt livstykke, mörkrandig kjol, vitt förkläde, vit schal och röd bindmössa.

Sedan jag såg den dräkten första gången har jag försökt få veta så mycket som möjligt om dess ursprung. Genom en bekant, som arbetade på Hemslöjden i Jönköping, fick jag till svar att där fanns inga anteckningar om varifrån dräktdelarna var hämtade. Jag intervjuade fröken Ericsson, men hon kunde inte lämna några uppgifter. Museet i Jönköping hade inga anteckningar. Det var som att stöta på en mur.

I början av 1970-talet aktualiserades dräktforskningen igen, beroende på att flera personer sade sig intresserade av att bilda en studiecirkel i detta. Vuxenskolan åtog sig det administrativa och Stig Lindhede på Hemslöjden i Eksjö lovade ställa upp med bidrag för forskning. Denna studiecirkel tog sedan kontakt med Nordiska museet i Stockholm, Kulturen i Lund, Göteborgs, Jönköpings och Linköpings museer, samt alla bygdemuseer i häradet. Ingenstans hittades en hel dräkt.

Småskollärarinnan Ruth Hansson, Eksjö, meddelade mig att hon 1935 fick en dräkt som kallades Bellö-dräkten. Hon hade den kvar och jag fick låna den. Genom henne fick jag också kontakt med Linnéa Johansson i Mariannelund, och nu kunde härvan börja nystas upp. Den dräkt som fru Hansson hade var nämligen samma dräkt som Mariannelund-Hässelby hembygd förenings lanserat. Fröken Johansson kunde berätta att hon fått uppgifter om dräkten av sin mormor. Genom benägen medverkan av henne och Ejnar Johansson i Fågelvik, Vallnäs, fick jag tillgång till hembygdsföreningens förslag, förebilder och korrespondens med Nordiska museet. På museet i Bellö fanns originalet till väskan och dessutom Rikard Lindahls skisser. Fru Britta Andersson i Hässleberg, Bellö, ägde den silvermalja som kopierats till livstycet. Däremot har vi ännu ej funnit originalet till mössan. Enligt uppgift borde den ha varit i Bellö, men det är tänkbart att den var privatägd. Vem i Bellö har den?

När man arbetade med dräkten på 1950-talet behöll man tydligen livstycet från 1930, men den gröna färgen ändrades från gräsgrönt till blågrönt, den roströda kantningarna och infodringarna har blivit cyklamenröda. Den gröna kjolen slopades. I stället vävdes en randig kjol upp, efter ett ylleförkläde från Mariannelund. Ser man kjolen och förklädet bredvid varandra verkar kjolen svart och förklädet blått. Randigt förkläde passade ej till randig kjol och därför vävdes ett nytt upp, helt i vitt. Förebild? Vet ej. Den tryckta schalen övergavs också, istället valde man att brodera en vit schal i kedjestygn efter förebild av en brudschal från Hornsved i Mariannelund. Men man tog endast en del av motivet. Den roströda mössan från Bellö ersattes med en mörkare röd med förenklade broderier. Den svarta väskan gjordes ofodrad, stjärnapplikationen i två färger är numera en färg. och till skillnad från originalet, som har en kant av sämskskinn, är väskan numera rödkantad.

De resultat studiecirkeln nu kommit till presenterades vid Vuxenskolans termins-avslutning 1973. Då visades också de bägge S Vedbo-dräkterna, den helgröna och den med randig kjol. Många blev intresserade. Den 9 maj 1974 kallade Vuxenskolan dräktintresserade till ett informationsmöte på Krusagården i Eksjö, där de i ett kåseri med färgbilder fick veta litet om konsten att sy bygdedräkter. Denna sammankomst resulterade dels i vävkurser och dels i sömnadskurser. Många vill väva och sy den helgröna dräkten med randigt förkläde, andra den randiga kjolen med grönt livstycet. Sömnadssättet är i stort bibehållet. Endast när det gäller väskan har vi försökt att få den så lika originalet som möjligt, så där har ändringar vidtagits. Tack vare fru Olga Swahn, Gumarp, har vi fått fram en variant till den vita axelschalen. Många frågor är ännu kvar och kanske får vi aldrig svar på dem, men trots det försöker vi ändå arbeta vidare.

Maljorna till livstycet är efter gammalt original från Hessleberg, Bellö socken, tillverkade av guldsmedsmästaren Gustaf Israel Lyberg, född 1791, verksam i Eksjö som guldsmed 1821-1858, död 1871. Originalet tillhör fru Ingrid Andersson, Hessleberg.

erhållna vid besök den 17 okt 1977 hos vävlär. Linnea Johansson, Mariannelund

Uppgifter om Södra Vedbodräkten

Vid 1930-talets början önskade Mariannelunds folkdanslag att en folkdräkt som representerade bygden skulle göras. Hembygdsföreningens verksamhet startades omkring 1928. Nordiska museet kontaktades och hjälp med iordningställande av en dräkt för S Vedbo önskades. Gunnel Hazelius Berg visade på ett livstykke från Pelarne i Kalmar län, som ligger i närheten av Mariannelund.

Eftersom en utställning av bl a textilier planerades i Jönköping 1929 gjorde Linnea Johansson resor i bygden för insamlande av textilier av alla slag till denna utställning. Bellö, Edshult, Mellby och Ingatorp besöktes. Detta var begynnelsen till dräktdelsinsamlingen som startades på allvar under åren 1932-33. Dräkten blev klar 1934.

En släkting till Per Hörberg, som var målare i Mariannelund hade ett tryckeri för tygtryck, medverkade också. Dessa tryckmallar finns fortfarande i användning. Man vävde till dräkten ylletyg som slapp beredning. Tyg till livstykke och kjol vävdes lika för att förenkla tillverkningen. Modellen på livstycket var en vanlig modell som hade använts i bygden. Målare Lindahl som hjälpte till med framtagning av tryckmönster hade kontakt med museet.

I samband med Mariannelunds-utställningen 1954 fann hemslöjdschefen i Jönköping ett förkläde som tidigare varit en kjol och ägdes av Gerda Johansson, Sandhem, Mariannelund. Grönt tog man till livstycket eftersom den gröna färgen var svår att få fram och därför förnämare. Livstykets passpoaler och det röda tyget under flikarna togs i en julröd färgton, av maskinvävt kypertstyg. Bindmössan gjordes i rött med broderat tyllstykke som dock ej hörde till den ursprungliga mössan. Agnes Winrot hade modeaffär i samhället gjorde mösstommar och monterade bindmössorna, efter inprovning på kunderna.

Ytterplagg: en schal från Linneryd, halva delen broderad med rosor i rött och grönt, den andra halvan med vitt broderi, diskret. Svart ylleschal olika delarna användes vid olika högtider. Schalen togs aldrig upp som dräktplagg eftersom det ansågs vara opraktiskt med schal till dräkten. Till det vita förklädet finns ingen förlaga.

Artikel av Ann-Marie Törnvall, Tranemad, Eksjö i april 1995.

Södra Vedbodräkten

Södra Vedbodräkten finns i två varianter: en helgrön dräkt från 1930-talet och en dräkt med grönt livstykke och randig kjol från 1950-talet. Bägge bygger på i stort sett samma grundmaterial.

Vävlärarinnan Linnéa Johansson, Mariannelunds Praktiska skola, tillsammans med Mariannelund-Hässleby hembygdsförening forskade fram den dräkt som användes på 1930-talet, men som p g a svårigheter att anskaffa material under och efter andra världskriget ej fick så många efterföljare. Den användes av Mariannelunds folkdanslag på 1940-talet och kallas ibland "Bellö-dräkten".

På 1950-talet väcktes intresset för hembygdsdräkter igen och det var nu fröken Hedvig Ericsson på Bjärsby i Hult, Gunvor Lindström på Hemslöjden i Jönköping och Helga Sjöstrand i Eksjö, som efter en utställning i Mariannelund 1954 lanserade den dräkt som sedan såldes genom Hemslöjden i Jönköping: blågrönt livstykke och randig kjol. Enligt fröken Ericssons presentation på Krusagården i Eksjö skulle det gröna påminna om skogarna i Småland, det röda om lingonen och det blå i randningen i kjolen om sjöarna, som vi har så gott om i Småland. Enligt fru Lindström kunde inte kjol och livstykke ha samma färg och därför gjordes en randig kjol till denna dräkt.

En studiecirkel på 1970-talet kom till följande resultat:

	1930-talets dräkt	1950-talets dräkt
<i>Kjol</i>	tyg uppvävt efter förebild från Borstekulla i Bellö (Fornminnesgården)	tyg, uppvävt efter ett randigt ylleförkläde från Dämshult i Mariannelund, som <i>kan</i> ha varit en kjol.
<i>Livstykke</i>	samma tyg som kjolen	blågrön tuskaft
<i>Silvermaljor</i> på livstycket:	efter förebild från Hässleberg i Bellö	ekollonmotiv, komponerade av Stig Nordqvist, Eksjö
<i>Förkläde</i>	randigt, efter förebild från Mariannelund	vitt, ursprung okänt
<i>Överdel</i>	klassisk skjortblusmodell 1970 ändrad till samma modell som till Norra Vedbo	blusliknade, knäppning mitt fram, nedliggande krage
<i>Bindmössa</i>	klarröd exakt kopia av bindmössa från Långasjögle i Bellö	vinröd, förenklad kopia av bindmössan från Långasjögle

<i>Halskläde</i> vitt, kvadratisk linnetyg, tryck från stämplat i Marianne- lund	vit linnebastist, kvadratisk, broderad med delar av motivet på en brudschal från Hornsved, Hässleby
<i>Kjolväska</i> Exakt kopia av original i Bellö fornminnesgård	förenklad kopia av original i Bellö fornminnesgård
<i>Strumpor</i> röda	vita
<i>Skor</i> svarta med plös eller spänne	svarta eller bruna, med plös eller spänne
<i>Bröstsölja</i> traditionell hjärtformad typ med löv	Komponerad av Stig Nordqvist, Eksjö med löven utformade som ekollon

Manlig dräkt: väst randig, efter förebild av en väst som tillhört Abraham i Påtarp, Mariannelund. Skjorta och byxor av traditionell typ.

1970: Eftersom vi inte fann någon överdel, rekommenderar vi samma mönster som till Norra Vedbo. Vad beträffar halskläde kan också silkes-schal användas, eventuellt tolvrosaduk som finns i flera variationer från många socknar i Södra Vedbo. Men kanske lite tveksamt, verkar mer tillhöra 1700-talets högre ståndets-dräkt eller 1800-talets borgerliga dräkt.

Till ytterplagg och manlig dräkt får vi nog hålla oss till Norra Vedbo. Enligt Svalander i Eksjö forskade Julia Fredriksson på 20-talet om Södra Vedbo-dräkten men kom till resultatet att det inte funnits någon speciell hembygdsdräkt här, man hade för goda förbindelser med Eksjö och tog ganska snart upp nya modeimpulser. Bindmössor och stycken, liksom schalar, var ju fästegåvor, ofta inköpta i stad eller på marknad och här finns flera varianter. Dock rekommenderar vi inte svarta sidenschalar och framför allt inte dem med crepekant, för de hörde ju till sorg.

Den gröna varianten av dräkten tillhandahålles av Hemslöjden i Eksjö och den med randig kjol av Jönköpings läns museum.

KVINNODRÄKT

INVENTARIEFÖRTECKNING

Forngården, Vetlanda

Beskrivning av äldre klädesplagg enligt lappkatalog

Södra Vedbo härad

Inv nr Nj

- 306 Livstycke, Höreda, kop LM. Livstycke av vaxat rött ylle med foder av grönt, hemvävt tyg. Livstycket är öppet på axlarna och knytes där med band. Snörhål fram. Kring kanten en rad uppstående tungor kantade med grönbrunt tyg. Försett med fjädrar vilka äro markerade med vita sömmar. Broderat i vitt, grönt, gult och brunt. Malätet. Märkt på framsidan med L C P D År 1822. Har tillhört fru Alma Andersson, Nyalund, Höreda. Gåva.
- 502 Huvudduk? Ortsbenämning halskläde, Hult, Ebbarp. Fyrkantig duk av grönt ylle, broderat med kedjesöm i rött, gult och vitt. Broderier längs två av sidorna och i två hörn. Mycket trasig. Märkt A S O D och 1822. Har burits av Anna-Stina Olofsdotter, Ebbarp, Hult. Mått 87 x 87 cm. Gåva av handl Oskar Hultén, Tångerda, Vetlanda, 13/2 1912.
- 1060 Schal, Ebbarp, Hult, kop LM. Schal av vitt ylletyg med bård av tryckta blommor i rött, gult och grönt längs kanten. Mycket maläten. Mått 100 x 100 cm. Använd 1824 av Anna-Stina olofsdotter i Ebbarp. Gåva av handl Oskar Hultén, Tångerda, Vetlanda, 13/2 1912.
- 503 Bindmössa, Ebbarp, Hult. Bindmössa klädd med vitt siden, broderad med kedjesöm i violett, orange, rött, rosa, två nyanser grönt. Blekt. Har burits som brudmössa av Anna-Stina Olofsdotter i Ebbarp, Hult 1820. Gåva av handl Oskar Hultén, Tångerda, Vetlanda, 13/2 1912.
- 504 Brudgumsväst, Höreda, kop LM. Väst av randigt siden i brunt, gult och vitt med rosa blommor. Skarvad med karmosinfärgat tyg. Västen har nedviken krage, korta slag, två rader knappar och två fickor. Fodret och ryggstycket av linne. Har burits av Jonas Petersson Hultén i Höreda år 1847. Gåva av handl Oskar Hultén, Tångerda, Vetlanda, 13/2 1912.

Besök i Bellö hembygdsgård

Bö 617 Bindmössa. Skänkt till hembygdsgården av G Andersson, Bellö. Tidigare ägare var Charlotta Isaksdotter, född 1844, släkting till G A. Mössan är av ljusblå-turkos siden med kedjesömsbroderi i färgerna turkos, grönt, gulrött och mörkrött. I öglenmönstret på kullen finns inbroderade små paljetter. Band av mönstrat siden. Broderat tyllstycke, 10 cm brett, med påsydd tyllspets ca 6 cm, tyllbroderi av fem viggrader som bildar rutning.

Bö 616 Bindmössa. Skänkt till hembygdsgården av G Andersson, Bellö. Tidigare ägare var Stina-Karin Andersson från Hässleberg, född omkr 1810. Farmor till G A. Mössan är av turkosfärgat siden med kedjesömsbroderi i färgerna ljusrosa, rött, gulrosa, blågrönt och lila (silke). Band med rosett i mönstrat siden. Påsydd knypplad uddspets ca 3 cm bred.

Maljorna till livstycket är efter gammalt original från Hessleberg, Bellö socken, tillverkade av guldsmedsmästaren Gustaf Israel Lyberg, född 1791, verksam i Eksjö som guldsmed 1821-1858, död 1871. Originalet tillhör fru Ingrid Andersson, Hessleberg.